

Visszajön még Kossuth Lajos

Esteledik. Hűvös áramlat hömpölygött a falura északról a Körös felől. Az ablakokon gyér fény szűrődött. A legtöbb háznál mécs pislákol. Csupán néhány házban világított gyertya.

A Körös utcában, ahol a Nagy utcából kiágazik, laktak Hegedűs Ferencék. Hegedűsné, született Kálmán Anna, vacsorához készíti a kecskelábú asztalt. Oda tette a maradék pillét. Elég lesz az ma is, hisz az ilyen vacsorához nem igen kell kenyér.

Tizennégyen ülik és állják körül étkezéskor az asztalt. Tizenöt lennének, de a fiatal Hegedűs Ferenc, a család első szülöttje, aki „Miklós huszár” volt a szabadságharcban, nem jött haza. Tóth Mátyással, Fülöp Györggyel, Urbán Jánossal, Tokár Györggyel, Fekécs Istvánnal és Rácz Mátyással odamaradtak. Önkéntesként vonultak be. A vármegye alig bocsátotta ki a felhívást, mikor báró Dréschel főhadnagy úr vezetése alatt 164 legény állt csatasorba a hon mentésére. Még 1848 végén újabb 50 legény indult vitézkedni.

Hegedűs Ferencék 1849 elején nyolcvannégyen meneteltek a halálba. Őket a község tiszteletben álló hites nótáriusának Salacz Józsefnek hasonló nevű fia vezette el főhadnagyként. Oda is maradtak mindnyájan a hadnagyukkal együtt.

Feri csak egyedül ment a népes családból, mert őt három lány követte: Mariska, Eszti, Annus. A következő három fiú volt: Károly, Péter és András. Ők még nem mehettek, mert csak 15,14,12 évesek voltak. Az utánuk következő négy meg még egészen kicsi: fele fiú fele lány.

A szülőkön túl itt van még a hetvenet betöltött nagypapa és nagymama.

Nagypapa a legidősebb Hegedűs Ferenc a kemence mellett morzsolgat és mesél az unokáknak. Azok segítenek is és tátott szájjal hallgatják a ráncos arcú, fehér bajszú nagypapót:

- ...majd visszajön még Kossuth Lajos és elhívja Garibaldi sok katonáját. Akkor Ferkó bátyátok is visszajön, oszt futhat a német – fejezte be a szabadságharcról mondott történetet. A végét már nagyon halkra, szinte suttogásra fogta, mert az ablak alatt lépések neszeltek. Nem lehet tudni, ki hallgatózik.

Oszmata Zsigmond és Csepánszky György vasban van, pedig ők nemes urak voltak.

Az őszön is német katonák kutatták át a házakat. Azt mondták, hogy fegyvert, meg betyárt keresnek, de mindenki tudta, hogy szökésben lévő bujdosó honvédek után szaglászhatnak.

Aztán gyorsan megnyugodott a család, mert a topogás a falu bakterének lépése volt. Ismerték öreg Fülöp Pál lépését. Régóta rója éjszakákon át a falut. Elnyújtott kesernyés hangú danászása tisztán behallatszott az elcsendesedett házba:

Estére szólt a nagy harang.

Szállt a hangja: Giling-galang.

E napot is megéltétek,

Érte Istent dicsérjétek

Készüljétek pihenésre

Gondoljatok tűzre, vízre.

Mikorra a vacsorának vége lett, a bakter már visszafelé róttá az utat, és monoton hangon gajdolta:

Kilencet ütött az óra

Térjenek már nyugovóra.

Zárjatok be házat, ólat!

Adjon Isten nyugodalmat.

Tiszta színek szép az álma,

Mert az Isten vigyáz rája.

Mire megint hallatszott a bakter danája, már csak a felnőttek sóhaja hallatszott időnként. Nekik volt miért sóhajtani. A gyerekek már aludtak.

Tíz óra múlt. Későre jár,

Hunyjon el már minden sugár,

Gyertyát, mécszet eloltsatok,

Pipával ne bajlódjatok!

Aludjatok szépen, nyugton,

A falut majd én virrasztom.

Azt beszélnek, hogy a hősi halált halt Salacz főhadnagy úr költötte őket. Hihető, hisz még a Petőfi verseket is betéve tudta. De hányat! Meg azt is tudja mindenki, hogy 1847-ben össze is barátkozott Petőfivel.

Az úgy történt, hogy a költő Mezőtúrról jött és Berénybe, vagy Ladányba igyekezett. Gyalogosan mérte az utat, mikor utolérte szekérével a robotból jövő Csenge Antal és felvette maga mellé. A kompnál találkozott össze Salacz fiatalúrral. Még a komp díjat se engedte megfizetni neki. Pedig gyalog ember számára 1 krajcárban volt az megállapítva. Mikor a komp kikötött a katonaszálló lábánál a Domszögön, együtt mentek Tímár István bíróhoz.

-Bíró uram! Van szerencsém bemutatni hazánk koszorús poétáját Petőfi Sándort, aki az apostolok lován igyekszik falunkon át. Kérem, hogy a község fogatán szállíttassa a következő községig.

-Hú az áldóját! – adta meg a tiszteletet felállva a bíró- ilyen nagy tisztesség sem ért még minket! Üljk kicsit poéta uram, mert a helység fogata kigördült a határba.

Aztán erős hangon kiáltott a hosszú folyosóra:

-Gergő!

-Mintha földből nőtt volna ki, olyan gyorsan termett előtte a falu hajdúja.

-Fuss fiam haza, oszt a magam fogata perc múltán itt álljon. Mondd meg, hogy most még a királynál is nagyobb urat kell vinni. Egyik lábad ott, a másik itt legyen.

Mire a pipát megtömték, és rágyújtás után szót váltottak, már ott is volt a két kesely.

Annyi szentigaz, hogy a Salaczék derék magyar emberek voltak. Nem semmiért voltak emberöltőkön át a falu „hites nótáriusai”. Azonban ez a fiatal József túl tett volna valamennyin, ha Temesvár alatt ott nem marad a rácokkal vívott csatában.

Mikor 1848 szeptemberében Kossuth Túron járt, oda is elment meghallgatni a toborzó beszédét. Fel is tüzelte vele itthon a fiatalokat.

A gazda még a következő strófát is hallotta:

Tizenegyre jár az idő,

Adjon békét a Teremtő.

Hívesre vált már az ájer.

Nem szűr fényt a zsalugáter.

Csendes az éj, halk a világ.

Mindenkinek jó éjszakát.

Mások pedig olyasmiről meséltek, hogy Bartók jobbágy helybéli születésű László fia szerezte azokat a dalokat. Mindegy, ki szerezte, szentigaz, hogy szépen összeszedte. Éjfélkor ezt danászta:

Éjfél ütött a toronyban

Aludjatok mély álomban.

Csillag vibrál, hold halványul

Szellő jön a Köröstájrúl.

Szépen csendben pihenjete!

Az őrangyal van veletek.

(Részlet az Élők, holtak vallomása c. munkájából)